

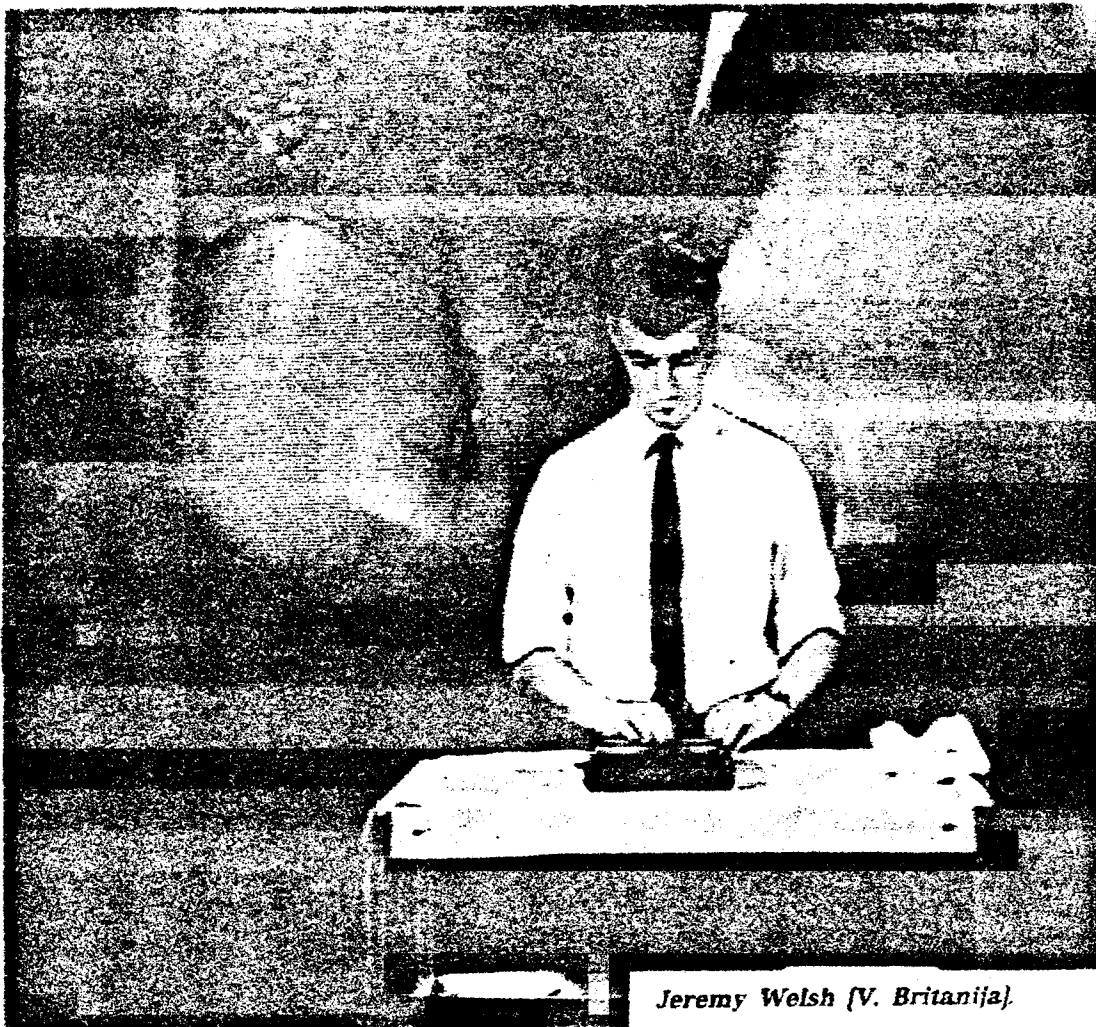
Cankarev dom u Ljubljani bio je, od 1. do 9. listopada 1983, poprište jedinstvene kulturne manifestacije u Jugoslaviji; u njemu su video-autori iz cijeloga svijeta, uz instruktivne panel-diskusije, demonstrirali svoja dostignuća u mediju koji, poput fotografije u 19. stoljeću i filma u 20. stoljeću, ovih osamdesetih godina doživljava pravu ekspanziju.

Piše: Dalibor Martinis

Snimio: Bojan Breclj

C.D.83: VENI, VIDI, VIDEO

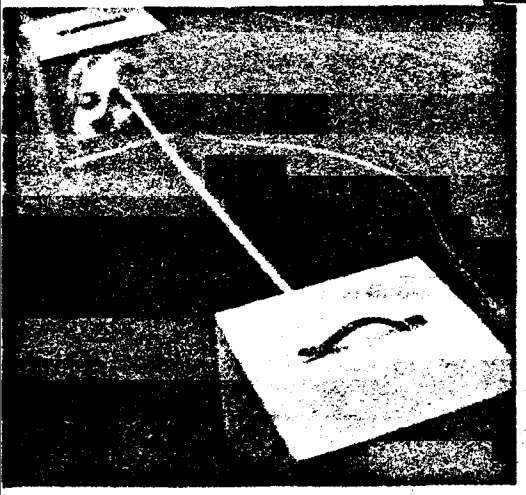
Ljubljana - Forum-video, Ljubljana.

Jeremy Welsh (V. Britanija)

«Somos libres» Michela Cardene (Ni)

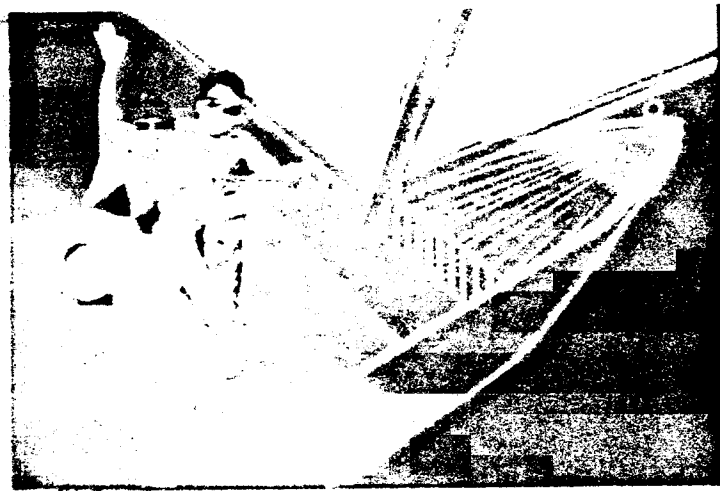

Video-instalacije

Video-magazin "Alter Image"

grupa "After Image"

Grupa "After Image"

Randall i Berdinelli

Na iznenađenje glasnogovornika alternativne kulture, ali, isto tako, i onih koji vjeruju samo u reprezentativnu, grandomansku, kulturu i umjetnost, Cankarev dom u Ljubljani, ili slovenski Beaubourg, otvorio je od 1. do 9. listopada 1983. svoje luksuzne dvorane video-stvaraocima iz cijelog svijeta. Poznavaoci prilika u kojima djeluju jugoslavenski video-autori i problema s kojima se susreće nezavisna video-produkcija u nas u čudu su se pitali kako je moguće da jedna tako zapostavljena djelatnost nađe mjesto u najreprezentativnijoj instituciji naše etablirane kulture. To osobito važi za nekolicinu autora iz Zagreba, jer je sličan projekt ove godine neslavno propao u mraku sizovskih ladica.

Ali, dok na ulicama Ljubljane još ne možete dobiti odgovor na pita-

nje: Sto je to video? (- Video?... Ne vem. - Video C. D. 83? Ne razumi- jem ti se ja u to, brate. - Video, vi- deo, hm... to je nešto u Cankarevu domu, zar ne? - Zna, to je ono ot- kačeno...) vješta i dinamična ekipa koja rukovodi kulturno-umjetni- čkim programom Cankareva doma, u potrazi za manifestacijom koja bi omogućila međunarodnu afirmaciju novoj instituciji, vidjela je šansu upravo u videu, mediju ko- ji, poput fotografije u 19. stoljeću ili filma početkom 20. stoljeća, ovih osamdesetih godina doživljava nov- jerojatnu ekspanziju u kreativnom i u tehnološkom smislu.

- Pridržali smo se organizacije ove priredbe jer je autorskom vi- deo potrebna afirmacija na jugo- slavenskom i na međunarodnom planu. Ne vidim nikakva smisla u to- me da Cankarev dom troši snagu na organiziranje manifestacija ko- je već, u sličnom obliku, postoje u nas i u svijetu - kaže Sergej Do- lenc, direktor kulturno-umjetni- čkog programa Cankareva doma.

Koncipiranje manifestacije po- vjerenje je novinarki Marie-Claude Vogrić i video-djelatniku Mihi Vi- potniku. Obišavši prethodno neke značajnije video-festivale i među- narodne susrete u Evropi, oni su "Video C. D. 83" koncipirali kao in- tenzivno događanje koje će, osim prezentacije recentne video- produkcije u svijetu i u nas, pružiti priliku autorima da u Cankarevu domu realiziraju nove radove. Po- put nekih velikih festivala suvre- mene glazbe, C. D., dakle uz ulogu komunikatora postojećih video- vrsti, preuzeo je i ulogu producen- ta, osiguravši sve tehničke i pro- jektorne uvjete za kvalitetnu video- produkciju. Vjerujem da vrlo dobro poznajem situaciju na sadašnjim video-festivalima u svijetu i tvrdim da ni jedan nije sebi postavio tako ambiciozan cilj, a još ga manje us- bio realizirati. U eri posvemašnje nestaje u nas, osobito izražene je da je posrijedi uvoz nove tehnolo- gije, u doba kad pogotovo svi jugo- slavenski TV centri muku muče s održavanjem svojih studija i opre- me u njima, uspio je Cankarev dom, iako bez ijedne vlastite kamere ili magnetoskopa, postati velikim vi- deo-producentom. Pomanjkanje opreme, taj naizgled nerješivi pro- blem riješen je dosjetljivošću orga- nizatora. Naime, početkom ovog mjeseca u Ljubljani se održava Sa- sam elektroničke, na kojem među ostalim, sudjeluju i veliki svjetski proizvođači video-opreme. Canka- rev dom postigao je dogovor s ja- panskom korporacijom SONY da, umjesto na sajmu, ta tvrtka izloži svoje proizvode u sklopu priredbe VIDEO C. D. 83., i to tako da oni budu uključeni u projekt festival- ke video-radionice.

Tako je omogućeno da se poje- dinci što nastoje djelovati u mediju, koji u nas nije priznat kao umjet- nost, odjednom nadu u profesional- nom studiju, opremljenom tehni- kom na kojoj bi im pozavidjela i na- a "velika" televizija. Prisutnost au- pra iz Jugoslavije i svijeta nije, da- kle, značila, kao što je uobičajeno u slične priredbe, snobovsko raz- hetanje ili sredstvo podizanja at-

mosfere festivala, nego su oni tu bi- li aktivni stvaraoci.

Tim se ni izbliza ne iscrpljuje multidisciplinarni karakter mani- festacije. Na plakatu piše: radionice, instalacije, projekcije, perfor- manse. Već se iz naslova vidi da je "Video C. D. 83" ponudio publici multimedijski doživljaj pretvorivši prostore Cankareva doma u mjesto na kojem se javljaju svi oblici stva- ralačke upotrebe videa. Svakog su dana nastajale nove video- instalacije, video-skulpture i ambi- jenti, katkad sastavljeni i od deset- tak ili više monitora, a isto toliko video-kamera, a sve je to, već pre- ma zamisli autora, izravno ili po- sredno angažiralo i publiku.

- Bili smo svjesni da tako opse- žan i raznolik program može biti izvrnut ortodoksnj kritici, kao sjajnski tretman jedne djelatnosti ali smo, u interesu videa i njegovih stvaralaca, željeli publici pružiti što više prilike da aktivno sudjeluje i da tako bolje osjeti značenje i mo- gućnost novog medija - kažu Ma- rie-Claude Vogrić i Miha Vipot- nik.

Među djelima se isticala video- skulptura Anthonyja Ramosa (SAD), koja se sastojala od deset monitora, a svaki je pokazivao de- talj ljudskog lica. "Materijal" za tu skulpturu Ramos je našao među samim posjetiocima. U složenoj prostornoj i ritmičkoj strukturi di- jelovi lica različitih osoba tvorili su promjenljivu cjelinu, nalik na "po- ljudjeli" sistem foto-robotu. Nuša i Srečo Dragar (iz Ljubljane) realizi- rali su instalaciju kombinirajući elemente slikarstva i njegovu ma- terijalnu prirodu s elektronskom pri- rodnom televizijske slike, dok je Ra- domir Damijan klasičnu mramor- nu skulpturu Venere, s pravom ja- bukom na glavi (asocijacija na Če- zzanovu jabuku) okružio siste- mom video-kamera.

Posebno je zanimljiv i atraktivan bio seminar koji su za studente li- kovne i filmske akademije, kao i za sve zainteresirane, držali Woody i Steina Vasulka (SAD). Taj par umjetnika već je legenda na po- dručju kompjuterski generirane TV slike. Njihova predavanja, popraće- na projekcijama snimaka njihovih eksperimenata, pobudila su veliku pozornost publike i stvaralaca, ne samo onih čiji je interes usmjeren kompjuteru. Uopće, danas je vrlo teško razlučiti kompjutersku umjetnost kao specifičnu granu vi- dea jer su kompjuteri, na ovaj ili onaj način, uključeni u svaku pro- fessionalnu ili poluprofessionalnu vi- deo-opremu, pa tako i u djela mno- gih autora. Ipak, računalo kao po- dručje stvaralačkog djelovanja za Woodyja i Steina Vasulku znanto nadmašuje njegovu uobičajenu upotrebu kao pomoćnog sredstva u obradi TV slike.

Autorski video i TV

- Kad je riječ o kompjuteru - veli W. Vasulka - ponegdje me za- okupljaju izmjenjene u vremenu i dru- gi problemi, te oblici koje nije mo- guće predvidjeti ili zamisliti ni po- mocu najfantastičnijeg sintesajze-

ra, a to je ljudski mozak. Na pri- mjer, matematički sistemi, koji su plod čovjekove kulturne svjesti, mo- gu dovesti do velikih iznenađenja u radu s kompjuterima. To netaktno bogatstvo jest izvorište jedinstvene fantazije koju ne može proizvesti ljudsko domišljanje ograničeno pikturalnom tradicijom.

Dnevni program "Video C. D. 83" završavao je redovno s video- performansom. Video-performan- sa jest kombinacija žive izvedbe (ili akcije umjetnika) i televizijske slike (koja je uvijek u nekom odnosu s tom izvedbom). Dobar primjer toga specifičnog oblika video-izraza jest video-rock performanse "Sintotski rock" Marijana Osolea: dok grupa umjetnika i rock-glazbenika iza scene izvodi glazbeno-scensku ak- ciju, publika, na desetak monitora, prati kolaž slika te izvedbe posre- dstvom deset video-kamera, i to tako što svaka kamera prenosi sliku na jedan od ekrana. Izvedbu sa sličnim izvorištem u rock-glazbi prikazala je grupa iz Zapadnog Berlina No- torische Reflexe, koristeći se pri to- me, uz muziku i video, filmskim i dia-projekcijama.

Paul Pignol, iz Beograda, uz pone- što neadekvatnu upotrebu video- kamera, izveo je zanimljivu zvučnu predstavu sa dva velika ogledala, dva zvučnika i dva mikrofona, kori- steći se efektom mikrofonije (po- vratna veza između mikrofona i zvučnika koja izaziva jak šum). Ro- tirajući velika zrcala, obješena o strop, on je odbijao zvuk iz zvučni- ka prema mikrofonom i tako dobi- vao širok i bogat spektar šumova i zvukova.

S obzirom na mnoga, još otvore- na, estetska, društvena i materijal- na pitanja koja su vezana uz video, dragocjene su bile rasprave, okru- gli stolovi i panel-diskusije koje su se održavale svakodnevno. S poseb- nim su se zanimanjem očekivali razgovori o odnosu autorskog vi- dea i televizije, to više što nove ge- neracije video-stvaralaca ne vide u televiziji, nužno, velikog protivnika kao što su gledali umjetnici prošlog desetljeća.

Današnja iskustva nisu obećava- la bogzna kakve rezultate na tom planu. Čini se, ipak, da je Cankarev dom, sa svojim autoritetom institu- cije s prestižom, ovdje odigrao važ- nu ulogu, jer je na "Video C. D. 83" bilo mnogo ljudi s "velikih" televizi- ja. Uz mnogobrojne reporterske ekipe, koje su, svojom prisutnošću, tu priredbu pretvorile u pravi me- dijski događaj, zabilježen je bora- vak i mnogih urednika iz raznih TV centara koji su prvi put pokazali zanimanje za nezavisnu video- produkciju. Primjećena je samo od- sturnost Zagrebačke televizije, koja smatra (mislim opravdano) da za program koji ona proizvodi nisu potrebna nikakva nova iskustva!

Positivnom ishodu prvog ozbilj- nog susreta televizijskih ljudi i ne- zavisnih video-djelatnika u nas svakako je pomogla koncepcija programa video-projekcija, koji je bio sastavljen od nezavisne i od in- stitucionalne produkcije. Traga- njem za novim televizijskim izra- zom ne bi se mogli pohvaliti naši TV centri, ali se u nekima ipak na- ziru htjenja i pravi rezultati. To se

osobito odnosi na redak- cog programa TV Beograd nekoliko puta pružila pril- dim TV režiserima da re- video-vrpce izvan postoje- gramskih shema. Kao na ozniji pothvat ističe se vide- umjetnički eksperiment- skog tandema Milković - D- vić, kojim to dvoje, modern- senzibilitetom, nadahnuto- priče o tragičnoj sudbini p- ka ruske avangarde u post- skoj eri.

- Koliko ja znam - kaž- mir Dimitrijević - ni jedr- goslavenska televizija ne- deom, ali ima emisija za- kad se želi da budu modern- upotrijebiti video. Te su em- bijene videom, ne zato što u- tvorci žele (ja čak mislim d- ne žele!), nego zato što n- koji dolaze, poznaju taj jezi- ste se njime kao svojim r- skim jezikom. TV jest nešto- rojatno, počiva na videu: ra- među službene TV i videa u- izražavanja tolike su samo- TV još nije naučila govoriti- ću videa i zato što je taj jezi- no težak i skup da se njime

Dvije strategije

Opcenito se može ustvrdi- se, u nas, kristalizirala dva s- bolje rečeno, dvije strategij- lovanju autora zaokuplje- deom.

Jedna se strategija sastoj- puno autonomnoj produkc- ne podlježe utjecaju telev- shema i diktata. Cijena "vel- ka djelovanja plaća se teški- tima realizacije, nedostatko- me i odgovarajuće ekipe, te- ničenom i uskom krugu pu- prednost joj je potpuna slob- dividualnog izraza.

Druge strategija daje pr- djelovanja u sklopu služben- strijske, TV proizvodnje, s i- jom da se, taktikom korak- rak, izmijene okoštali obli- dukcije i programiranja. Cij- ga pristupa tek je djelomični- vremena sloboda stvaranja,- nost profesionalni uvjeti pr- je i, manje-više, zajamčena- publika.

Ambicioznim video-autori- ji imaju problema sa TV str- ma Boris Milković duhovito- že: - Najbolji način da rea- autorsku video-vrpce na u- jest ovaj: prihvatite se snima- jobljnije glazbene emisije. N- mu, recimo, Ive Robića mo- slikovni materijal koji vas z- Kad se emisija emitira, pone- deo-kasetu kući i, umjesto gl- Robića, položite ton koji ste v- je predvidjeli.

Osim izbora i proizvođa- Beograd na "Video C. D. 83- prikazane i video-vrpce u p- ciji TV Sarajeva, TV Ljubljar- Kopra, a iz inozemstva pre- talijanske RAI, britanske s- Channel 4, francuske Anter- Westdeutcher Rundfunk/Kö- Ipak, najbliže idealnom- produkcije i prezentacije- skog videa na televiziji pribli- belgijska televizija. Uredni- grama "Videographie" - Jea-

Trefois objasnio je da njegov projekt omogućuje nezavisnim video-autorima da na televiziji ostvare nove radove koji se zatim emitiraju (jednom mjesečno) u istoimenoj emisiji „Videographie“ se emitire već devet godina i postigao je veliku međunarodnu afirmaciju, vjerojatno zato što se ne ograničava samo na autore iz Belgije i frankofonskog područja nego nastoji predstaviti zanimljive stvaraoce iz cijeloga svijeta.

U specijalnom programu festivala koji je sastavio Jean-Paul Trefois prikazana je i video-vrpca Marine Abramović i Ulaya „City of Angels“, snimljena u Bangkoku. Taj video govori o odnosu istočnjačkog čovjeka prema prirodi. U nizu statičnih kadrova vidimo ljude, kao zaleđene u gesti ili pokretu, pokraj kojih priroda, letom ptice, treperenjem travki ili puzanjem kornjače iskazuje svoju životnu snagu. Rad je načinjen formalno čisto i sa mnogo osjećaja za ljepotu kompozicije u svakom kadru.

Selekcija video-vrpca nezavisne produkcije prikazivala se svaki dan na redovnim projekcijama u četiri prostora, a sastojala se gotovo od stotinu radova iz Evrope, SAD, Kanade, Japana, Australije i, naravno, Jugoslavije. Iako ljubljanska manifestacija još nije uspjela privući sve najinteresantnije video-stanice iz svijeta, te je izbor vrpca, nužno, bio kvalitetno neujednačen, ipak je bilo dovoljno vrijednih i zanimljivih radova koji su, uz nesumnjive estetske kvalitete, privlačili publiku i mnogim tehničkim inovacijama na planu obrade TV slike.

Već smo rekli da je danas spoj komputera i video-tehnologije očit u svakoj video-vrpca, i termin kao *Chroma Key* ili *Squeeze Zoom* već su sastavni dio mnogih autorskih djela. Zato je potrebno istaći vrpce Nam Junea Paika (SAD), Boba Wilsona (SAD) Kou Nakajime (Japan) te Mihe Vipotnika (Jugoslavija). Na drugom kraju tehnološkog lanca nalazi se produkcija Škuc Foruma video-kluba iz Ljubljane, čiji se članovi koriste najjednostavnijom opremom namijenjenoj širokoj potrošnji. Upravo radovi članova tog kluba dokazuju da i u uvjetima takozvanog low-techna mogu nastati koherentni i vrijedni radovi.

Status svjetske manifestacije

Takozvani narativni video (tim se terminom rado koristi video-kritika u označavanju karakteristika video-produkcije osamdesetih godina) bio je u selekciji ovog festivala dobro zastupljen. „Interference“ Lidije Cividin i Roberta Taronija (I), „Somos Libres“ Michaela Cardene (H), „Unbashed Heroics“ Randyja i Berenicija (Can) i „Beneath the Skin“ Cecilie Condit (SAD) najbolji su primjeri u tom žanru. Dokumentarni video bio je predstavljen sa nekoliko solidnih vrpca, među kojima se ističe japanska produkcija.

Najpopularniji žanr današnje video-scene jest rock-video, odnosno video koji na razne načine kombinira sliku s rock-glazbom. No, una-

toč golemoj produkciji samo poneki rad može zadovoljiti osrednje otrog video-kritičara. Uostalom, velikoj većini tih proizvoda cilj je samo zabava mase gledalaca i prodaja ploče, a ne satisfakcija tankočutnog esteta.

Najinteresantnija ostvarenja videna na tom festivalu jesu ona koja je nemoguće smjestiti u neki od poznatih žanrova. To je i razumljivo, jer upravo radikalni otklon od prepoznatljivih estetskih klišeja i kreativna upotreba specifičnosti TV medija jamstvo su da se video razvija kao autentična umjetnička disciplina s vlastitim jezikom. Već prije spomenuti rad Abramovićeve i Ulaya „City of Angels“, te vrpce „Die Reisse“ Nijemca M. Kliera, „Love Stories“ Randalla i Bendinellia (i „Juste le temps“ R. Cahena (F)) potpuno se razlikuju po sadržajnim, estetskim i medijskim karakteristikama, ali im je zajedničko da otkrivaju snažne autorske ličnosti. Takva je širina pristupa upravo i najveća vrijednost današnjeg videa i šansa za njegovu sjajnu budućnost.

Za nas autore, ipak, najznačajniji aspekt festivala u Cankarevu domu bila je već spomenuta mogućnost realizacije video-vrpca u posebno opremljenom studiju. Uz gotovo savršenu tehniku profesionalnog formata i tri studijske kamere, umjetnicima je stajala na raspolaganju uigrana i neočekivano entuzijastična ekipa TV Ljubljane. C. D. također je osigurao i dvije montaže, kao i vlastiti tonski studio, tako da su stvoreni optimalni uvjeti za kompletnu proizvodnju i postprodukciju obradu video-vrpca. Nije, onda, nikakvo čudo što su autori, umjesto opuštenog raspoloženja, karakterističnog za festivalsku atmosferu, ovdje pokazivali znakove stvaralačke nervoze i živahne užurbanosti. Radove u tim studijima snimilo je više autora iz Jugoslavije i inozemstva, među kojima grupa režisera TV Beograd, Michel Cardena (Nizozemska), Randall i Bendinelli (Australija), Jeremy Welsh (V. Britanija), Nuša i Srećko Dragan, te Sanja Iveković i autor ovog prikaza. Zadnje večeri festivala premijerna projekcija realiziranih video-vrpca pokazala je da je tek nekolicina domaćih autora već spremna za rad u profesionalnim televizijskim uvjetima. U toj grupi postoji nekoliko video-vrpca koje iskazuju originalni stvaralački *procédé* i suvereno korištenje medija. Organizatori „VIDEA C. D. 83“ već su u pregovorima da se izbor iz produkcije Cankareva doma prikaže u više gradova Evrope i na nekim televizijskim.

Opći je dojam svijeta da je „VIDEO C. D. 83“ već s prvim izlaskom na međunarodnu festivalsku video-scenu, bez obzira na poneku nedorečenost u koncepciji i organizacijske početne greške, postao snažna svjetska manifestacija, koja će ubuduće (planirana je kao biennialna) još više pridonijeti afirmaciji videa i TV stvaralaštva.